किं च—

पदवाक्यगतत्वेन प्रत्येकं ता अपि द्विधा ।

ता[1] अनन्तरोक्ताश्चत्वारिंशद्भेदाः[2] । तत्र पदगतत्वे यथा[3]—'गङ्गायां घोषः' । वाक्यगतत्वे यथा[4]—'उपकृतं बहु तत्र' इति । एवमशीतिप्रकारा[1] लक्षणा[5] ॥

लक्षणाया द्वैविध्यमाह—**पदेति** । नन्वभिधावल्लक्षणायाः[6] पदधर्मत्वेन[7] कथं वाक्यगतत्वमिति चेद्, यत्र वाक्ये वाक्यसमुदाये वा बहुपदेषु लक्षणा तत्रैव तस्या

---

1. एवमिति । झटित्युपस्थितये लक्षणाया अशीतिप्रकाराः संख्यायन्ते—(१) रूढौ सारोपा उपादानलक्षणा—'अश्वः श्वेतो धावति' । (२) प्रयोजने सारोपा उपादानलक्षणा—'एते कुन्ताः प्रविशन्ति' । (३) रूढौ सारोपा लक्षणलक्षणा—'कलिङ्गः पुरुषो युध्यते' । (४) प्रयोजने सारोपा लक्षणलक्षणा—'आयुर्घृतम्' । (५) रूढौ साध्यवसाना उपादानलक्षणा—'श्वेतो धावति' । (६) प्रयोजने साध्यवसाना उपादानलक्षणा—'कुन्ताः प्रविशन्ति' । (७) रूढौ साध्यवसाना लक्षणलक्षणा—'कलिङ्गः साहसिकः' । (८) प्रयोजने साध्यवसाना लक्षणलक्षणा—'गङ्गायां घोषः' । (९) रूढौ गौणी सारोपा उपादानलक्षणा—'एतानि तैलानि हेमन्ते सुखानि' । (१०) प्रयोजने गौणी सारोपा उपादानलक्षणा—'एते राजकुमारा गच्छन्ति' । (११) रूढौ गौणी सारोपा लक्षणलक्षणा—'राजा गौडेन्द्रं कण्टकं शोधयति' । (१२) प्रयोजने गौणी सारोपा लक्षणलक्षणा—'गौर्वाहीकः' । (१३) रूढौ गौणी साध्यवसाना उपादानलक्षणा—'तैलानि हेमन्ते सुखानि' । (१४) प्रयोजने गौणी साध्यवसाना उपादानलक्षणा—'राजकुमारा गच्छन्ति' । (१५) रूढौ गौणी साध्यवसाना लक्षणलक्षणा—'राजा कण्टकं शोधयति' । (१६) प्रयोजने गौणी साध्यवसाना लक्षणलक्षणा—'गौर्जल्पति' । इहाष्टविधा प्रयोजनलक्षणा व्यङ्ग्यस्य गूढागूढत्वेन षोडशविधा भवति । सा च धर्मिधर्मगतभेदेन प्रत्येकं द्विधा भूत्वा द्वात्रिंशद्विधा जायते । एषा चाष्टमी रूढिलक्षणाभिः सह चत्वारिंशत्प्रकारा भवति । ततः पदवाक्यगतत्वेनाशीतिप्रकारेति । काव्यप्रकाशादिषु तु षड्विधैव लक्षणा सा चैवं विभज्यते—पूर्वं शुद्धा, गौणीति द्विविधा लक्षणा । तत्र शुद्धा—उपादानलक्षणा लक्षणलक्षणा चेति द्वेधा । उपादानलक्षणालक्षणलक्षणे अपि, सारोपा साध्यवसाना चेति प्रत्येकं द्वेधा । एवं चतुर्धा शुद्धा । गौणी तु सारोपा साध्यवसाना चेति द्वेधैव । अत्रेदमपि स्मरणीयम्—'आरोप्यारोपविषयौ सारोपायां स्फुटावुभौ । पुनः साध्यवसानायामारोप्यान्तर्गतः परः ॥' इति । सारोपा सादृश्यहेतुका । इयमुपमानोपमेययोः

---

१. 'ताः—' इत्यादि '—भेदाः' इत्यन्तं ग-पुस्तके नास्ति. २. 'चत्वारिंशद्भेदा' इति ख-घ. पुस्तकयोर्नास्ति. ३. 'यथा' ग-पुस्तके नास्ति. ४. ग-पुस्तके 'यथा' इति नास्ति, तदग्रे "त्वामस्मि वन्मि विदुषां—" इत्यादि इत्युदाहरणं वर्तते. ५. 'इति सर्वमवदातम्' इति ग-पुस्तकेऽधिकः पाठः. ६. 'ननु यद्यपि' इति पुस्तकान्तरे. ७. 'अपि पदधर्मत्वमेवेति कथं वाक्यगतत्वं तस्याः' इति पुस्तकान्तरे.